

30. 3. 2021

Vzdělávání v době covidové: Jak se učí (učit) studenti pedagogických fakult?

V posledních mnoha měsících jsou žáci, studenti a jejich učitelé odkázáni na online výuku. Tento způsob vzdělávání je ale také formou, jakou se „učí učit“ budoucí učitelé. Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni vychovává špičkové pedagogy a připravuje je na všechny situace, které mohou v jejich praxi nastat. Například i na situaci, kdy je nutné aktivně používat moderní technologie a vlastní kreativitu pro zvládnutí distanční výuky. Jak vypadají jejich praxe, jaké technologie využívají a jak se školství v posledních měsících změnilo? To prozradila Mgr. Pavla Soukupová, PhD., z katedry pedagogiky a Mgr. Filip Frank z katedry výpočetní a didaktické techniky Fakulty pedagogické ZČU v Plzni.

Právě probíhají pedagogické praxe studentů, jak v této složité době vlastně vypadají? Jak byste je zhodnotili?

Pavla Soukupová

Pro stávající i budoucí učitele je pedagogická praxe a praktická zkušenost naprosto zásadní pro rozvoj profesních kompetencí v procesu, kdy se stávají učiteli. Současná doba distanční výuky na všech stupních škol kromě mateřských zcela mění i proces pregraduální přípravy budoucích učitelů a dotýká se i průběhu a náplně pedagogických praxí studentů učitelství. Jiným způsobem přistupují k výběru učiva pro distanční výuku, a především se mění strategie a metody výuky reálné v prostředí distanční výuky. Volbu výukových strategií kromě charakteru učiva ovlivňují i možnosti a meze IT technologií používaných v distanční výuce.

Filip Frank

V covidové době máme např. problém s využitím tradičních pomůcek. Studenti se běžně učí v průběhu studia pracovat s nejrůznějšími pomůckami a zařazovat je do své pedagogické praxe.

Pavla Soukupová

Distanční výuka je vede k hledání vhodných a doma žákům dostupných alternativ - tělesa v geometrii nahrazují kostky ze stavebnice, krabičky a míčky, preparáty a modely ve fyzice, chemii a biologii nahrazují videa a animace. Velmi problematická je pak ale náhrada hodin

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

praktické výuky v laboratořích. Při laborování se žák učí pozorovat, dedukovat a vyvozovat. On-line prostředí distanční výuky toto ne zcela umožňuje.

Filip Frank

V reálné i distanční výuce naopak naši studenti zúročí didaktickou průpravu v ovládnutí a využití IT techniky a technického zázemí škol, ať už se jedná o interaktivní tabule, interaktivní dotykové displeje a vizualizéry až po využití robotů. Právě robotické pomůcky (např. ozoboti) se těší u žáků na školách oblibě zejména proto, že u žáků přirozeně podporují aktivitu a strategii v programování robota a zároveň s sebou přináší i prvek novosti a atraktivity. Tyhle pomůcky momentálně při naší výuce není možné využívat způsobem, kdy by se s nimi studenti skutečně sžili, můžeme pouze ukázat jejich možnosti, demonstrovat využití a vytvořit studentovi zásobník úloh a nápadů pro další využití. Na druhou stranu se objevilo mnoho technologií, které je možné používat jen v distanční formě. Příkladem je sdílená IT tabule (např. v MS Teams a Google Classroom), kde studenti pracují na dílčích úkolech a učitel může sledovat a korigovat jejich postup řešení zadaných úkolů.

Pavla Soukupová

Absence možnosti interaktivně sledovat způsob učení žáků a jejich postup při řešení úloh a výukových situací byla na jaře loňského roku jedním z největších technických nedostatků v prvních fázích distanční výuky. Poměrně záhy na tuto potřebu jednotlivé společnosti (Microsoft, Google...) zareagovaly a potřebnou funkcionalitu začaly doplňovat.

Nemají současní studenti učitelství obavy, že je jejich praxe nedostatečná, když si takzvaně “nestoupili” před třídu? Lze toto nahradit, respektive připravují se ještě jinak?

Pavla Soukupová

Tím, že je praxe studentů FPE kontinuálně rozložena do celého studia, se studenti alespoň jednou do prezenční praxe dostali. I praxe v prostředí distanční výuky je praxí - jinou a náročnější. Náročnější v tom, že při plánování distanční výuky student promýšlí postupy, nejdříve jak by to udělal v prostředí běžné prezenční výuky a pak musí svůj plán a očekávání upravit do prostředí distanční výuky.

Velmi oceňuji snahu studentů, a to obzvláště v této době, hledat možnosti, jak získat zkušenosti i mimo rámec povinných pedagogických praxí. Studenti se věnují mimoškolní činnosti, online vedení kroužků, nebo doučování. V době distanční výuky naši fakultu oslovila FN Plzeň, Nemocnice Privamed a Stodská nemocnice s žádostí o dobrovolnickou činnost studentů učitelství v distanční výuce dětí zdravotníků. Naši studenti pomáhali s distanční výukou dětí i v Dětských domovech v Nepomuku a Plasích. V současnosti jsme navázali přímou spolupráci s Pedagogicko-psychologickou poradnou Plzeň a Křesťanskou pedagogicko-psychologickou poradnou Plzeň, pro něž připravujeme databázi studentů, kteří jsou schopni se zapojit do podpory učení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Dlouhodobě spolupracujeme s organizací Tady a teď, která též zprostředkovává doučování a podporu vzdělávání žáků. Díky výborné spolupráci s fakulními školami, tedy školami, které s fakultou úzce spolupracují, si studenti sami nad rámec předepsaného objemu pedagogických praxí vytváří možnosti pro rozvoj svých profesních kompetencí (online doučování, asistentská praxe, tandemová výuka s učitelem ZŠ/SŠ...).

Jaké technologie nebo postupy pomáhají zvládat distanční výuku?

Filip Frank

Významným posunem v rozvoji technologií pro distanční výuku byly kooperativní a skupinové výuky v on-line prostředí, a to pomocí oddělených místností, ať už v MS Teams, které jsou v Plzeňském kraji nejrozšířenější platformou, nebo Zoomu. Vyučující se pak připojí do jednotlivých virtuálních místností a skupiny žáků se vzájemně neruší. Úskalím může být snížená aktivita žáků, kdy je velká zodpovědnost za práci přenesená právě na ně. Problémem může být i časová náročnost, kdy se učitel může "zaseknout" v jedné skupině a bude mít problém v nastaveném čase sledovat práci všech skupin. Na Fakultě pedagogické pracují studenti s různými platformami pro distanční výuku. Využíváme MS Teams, Google Classroom i Zoom, nezaměřili jsme se jen na jednu z nich. Tento přístup má samozřejmě dvě strany mince. Tou méně příjemnou je fakt, že studenti jsou nuceni pracovat v různých platformách a pamatovat si, který předmět je vyučován na které platformě. To se nám ale podařilo vyřešit zadáním odkazů na danou platformu k předmětům do online rozvrhů studentů. Druhá strana mince však má jasně pozitivní dopad. Studenti se totiž kontinuálně učí pracovat s různými platformami, se kterými mohou přijít do styku i v budoucí praxi. Nebudou tedy zaskočení ani v případě, kdy by na škole používali namísto MS Teams například Google Classroom, Zoom, nebo třeba jen LMS Moodle - Learning Management System pro vytváření e-learningových kurzů a studijních textů.

Pavla Soukupová

Se všemi těmito platformami přichází náš student do styku a práce s danou platformou pro něj tedy bude daleko snazší, než kdybychom celou výuku na FPE realizovali např. jen v MS Teams. Vysoké školy navíc přecházely na distanční výuku ještě před volbou jednotného prostředí na základních a středních školách. Široké spektrum prostředí se tak stává pro studentovu praktickou zkušenost výhodou.

Jak hodnotíte přípravu budoucích učitelů v posledních několika letech?

Pavla Soukupová

Změny, které se v pregraduální přípravě studentů učitelství odehrávají, nejsou vyvolány jen současnou situací, ale připravujeme je již dlouhodobě. Fakulta pedagogická ZČU v Plzni realizovala a realizuje několik projektů, jejichž společným jmenovatelem je zvyšování kvality pregraduální přípravy a posílení reflektovaných pedagogických praxí. Do systému pedagogických praxí jsou zařazeny praxe náslechové, asistentské, klinické, výstupové a na závěr studia praxe souvislá. Při náslechové praxi student pozoruje výuku, při asistentské

praxi je již zapojen do výuky jako asistent pedagoga, na praxi klinické si již zkouší vedení jednotlivých výukových aktivit, na praxi výstupové a praxi souvislé již zcela samostatně vede výuku. Podstatnou součástí všech typů praxí je jejich reflexe s uvádějícím učitelem ZŠ/SŠ a s didaktikem nebo pedagogem z FPE.

Posledním realizovaným projektem je projekt INSPIRE, který propojuje Internacionalizaci, Spolupráci, Inovaci, Reflexi a Evaluaci v přípravě budoucích učitelů. Příklad spolupráce při inovacích reflektované pedagogické praxe už jsem popsala výše. Zaměřujeme se ale také na inovace studijních opor a efektivní využívání moderních technologií, což současná doba distanční výuky ukazuje jako nezbytné a nutné. Co nám však současná situace neumožňuje, je podpora internacionalizace - sbírání zahraničních zkušeností a absolvování zahraničních stáží.

Jak vlastně distanční výuku a počínání pedagogů hodnotí rodiče?

Pavla Soukupová

Každá činnost se daří lépe, je-li realizována v týmu. A pandemie pomohla existující týmy učitelé - žáci - rodiče upevnit a někde nové dokonce vytvořit. Je důležité, aby nastavení vzájemné komunikace přetrvalo. Z reakcí veřejnosti již vnímám vyšší míru porozumění a vzájemného respektu a ocenění učitelů, což mě moc těší. Můj velký obdiv a uznání si zaslouží i samotní rodiče. Ze dne na den byli postaveni do role učitelů a zvládají to, jak nejlépe mohou. Vidí, co vše výuka obnáší, jak náročné je udržet soustředění na učení, jak nejspokladněji vysvětlit svým dětem novou látku, jak je pochválit a povzbudit v učení, motivovat ke spolupráci. A to vše stojí čas.

Došlo k plošné digitalizaci školství, ke které by bez pandemie pravděpodobně hned tak nedošlo. Učitelé, respektive školy, byly nedobrovolně nuceny učit online, využívat chytré technologie. Jak tuto digitalizaci hodnotíte?

Filip Frank

Já si myslím, že jsou učitelé, kteří využívají všech možností technologií, a naopak ti, kteří využívají jen základní funkce. Výuka pak může končit tak, že z hezké myšlenky komunikačního prostředku se stane pouze úkolníček. V mém okolí převládají vyučující, kteří ukazují tu dobrou praxi, bohužel učitelé, kteří technologie odmítají, jsou více vidět. Pokud jako učitel něco děláte výborně nebo minimálně dobře, veřejnost to nekomentuje. Ozývají se ti, co si stěžují. Pokud si některý učitel z užitečné platformy udělá jen nástroj na zadávání úkolů, rodiče se zákonitě ozvou. Nerad bych, aby se hodnocení práce učitelů omezilo jen na několik příkladů špatné praxe a vypadalo to, že jejich počet převládá. Osobně si to nemyslím.

Distanční a online výuka už trvá nějakou dobu. Dalo by se říct, že se za tu dobu vychytaly nedostatky? Už si žáci a učitelé na online výuku zvykli a naučili se

takto pracovat, nebo časem přišla únava materiálu a už je těžké po tolika měsících udržet pozornost? Šlo by vlastně v budoucnu učit jen touto formou?

Filip Frank

Vychytalo se hodně věcí a ne jen na naší straně. Platformy procházejí vývojem a reagují poměrně dobře na připomínky uživatelů. Zároveň se vzájemně platformy inspirují a doplňují úspěšné nástroje, které se na jedné platformě ukázaly jako efektivní. Jako příklad bych uvedl oddělené místnosti, které byly původně tuším v Zoomu. Protože byl tento nástroj úspěšný, ostatní platformy se inspirovaly. Další věcí, kterou jsme řešili i my v rámci požadavků některých vyučujících, byla možnost sdílet zvuk svého počítače studentům. Tato možnost původně v MS Teams nebyla a situaci jsme řešili velmi složitě přes další aplikace, které míchaly zvuk. Nyní už tam ta funkce je a stačí kliknout na jedno tlačítko.

Co se týče našeho vychytávání nedostatků, tak je spíš problém se studenty než s vyučujícími, což není myšleno nikterak zle. V rámci FPE vznikla skupina studentů pod názvem "SOS IT tým", mezi které patřím. Máme za úkol pomáhat vyučujícím nebo studentům při problémech s distanční výukou. Jako největší problém se ukázalo přihlašování do aplikací. Z nějakého důvodu se nám studenti stále tvrdošíně chtěli přihlašovat svými soukromými maily, které mají třeba na Seznamu, a divili se, že nevidí své rozvrhované akce. Dále řešíme problémy, jako je nefunkční mikrofon nebo kamera, která nakonec byla jen zakázána v prohlížeči. Většina problémů jsou drobnosti, které se dají řešit velmi rychle a snadno. Nástroje pro distanční výuku jsou dobře navrženy, aby je zvládl ovládat i skutečný laik. Jinak doufám, že se pouze touto formou učit v budoucnu nebude. Kontaktní výuka pro mě nejde takhle nahradit. Zodpovědnost a sebekázeň, která je při tomto typu studia uvalena na studenty nebo žáky, je ohromná. To vidím asi jako nejzásadnější problém. Pokud mám studenty ve třídě, tak je mohu obcházet, mohu je lépe motivovat a dá se říct, že v některých případech efektivně vést, aby pracovali.

Kdyby nebylo současné situace, došlo by podle vás k takovým razantním změnám? A pokud ano, jak dlouho by to podle vás trvalo?

Filip Frank

Nedošlo by ani k vývoji aplikací a prostředí pro výuku.

Jací jsou vlastně dnešní studenti pedagogických fakult? Vidíte tam nějaké zásadní rozdíly například s vaší generací?

Pavla Soukupová

Jsou progresivní, cílevědomí, přímí a ctižádostiví. Osobnost člověka vždy odráží charakter doby, ve které žije. Proto se nám i generacím před námi a generacím po nás zdá a bude zdát, že jsou jiní. Musí být jiní, jinak by jen slepě kopírovali naše postupy. Postupy platné a účinné v době svého zrodu.

Mgr. Pavla Soukupová, Ph.D. působí od roku 2007 na katedře pedagogiky Fakulty pedagogické ZČU v Plzni jako didaktik a metodik pedagogických praxí studentů učitelství. Věnuje se výuce obecné didaktiky, školní diagnostiky a reflexi a hodnocení kvality výuky. Absolvovala Fakultu pedagogické ZČU v Plzni, obor Učitelství matematiky a fyziky a Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor Pedagogika, kde obhájila i svoji disertační práci na téma Rozvoj profesních kompetencí učitele.

Mgr. Filip Frank je absolventem Fakulty pedagogické ZČU v Plzni. Původní aprobací je učitel tělocviku a učitel informatiky pro SŠ. Od roku 2018 působí jako doktorand na katedře výpočetní a didaktické techniky, kde toho času vyučuje programování a algoritmizaci. Současně pracuje na disertační práci zaměřující se na podporu rozvoje inforatického myšlení pomocí robotické stavebnice.

Ilustrační fotografie vám rádi poskytneme po dotázání e-mailem.

Kontakt

Jáchym Klimko

Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, o.p.s.

Riegrova 206, Plzeň

+420 774 091 217

klimko@rra-pk.cz

www.inovujtevpk.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

